

ÚSES V SYSTÉMU KOMPLEXNÍCH POZEMKOVÝCH ÚPRAV

Mgr. Pavla ŠTĚPÁNKOVÁ, Ph.D.

Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v.v.i.

Mojmírovo nám. 16, 612 00 Brno

pavla_stepankova@vuv.cz

ABSTRAKT

Součástí navrhovaných plánů společných zařízení, které vznikají v rámci pozemkových úprav, představují i plány ÚSES jako opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí. Na území ČR bylo do října roku 2014 pro více než 2 000 katastrálních území dokončeno projekty komplexních pozemkových úprav (KoPÚ), z nich více než 75 % obsahuje prvky pro tvorbu a ochranu životního prostředí. Pro řešení projektu Strategie ochrany před negativními dopady povodní a erozními jevy přírodě blízkými opatřeními v České republice byly (ve spolupráci se Státním pozemkovým úřadem) shromážděny a jednotně zdigitalizovány všechny dostupné plány společných zařízení včetně prvků ÚSES. Tato data by měla být v budoucnu k dispozici na portále Státního pozemkového úřadu.

ABSTRACT

Parts of land arrangement documentation are proposal of measures for environmental development and protection which include also components of ecological network (ÚSES). There has been finished projects of land arrangement for more than 2 000 cadastral units, which includes about 75 % of mentioned measures in the Czech Republic. All of those projects were collected (in cooperation with State Land Office) as a basic data for project Strategy of adverse consequences of flood and erosion by green infrastructural measures in the Czech Republic. This database should be available in the future on web portal of State Land Office.

ÚVOD

Jedním z účelů pozemkových úprav je zlepšení životního prostředí, ochrana a zúrodnění půdního fondu, vodního hospodářství a zvýšení ekologické stability krajiny. K plnění cílů pozemkových úprav slouží návrh plánu společných zařízení (dále jen „PSZ“), který by měl směřovat k vytvoření podmínek pro racionální hospodaření a k zabezpečení ochrany přírodních zdrojů (§ 2 zákona č. 139/2002 Sb. o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb.). Mezi skupiny opatření, která jsou v PSZ navrhována jsou i opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí, kam spadají i prvky územního systému ekologické stability (dále jen „ÚSES“).

K říjnu roku 2015 bylo na území ČR dokončeno více než 2 000 projektů komplexních pozemkových úprav (dále jen „KoPÚ“), které mají k dispozici pobočky Státního pozemkového úřadu (dále jen „SPÚ“). Centrální přístup k těmto podkladům nebyl možný. v rámci shromažďování podkladů pro řešení projektu Strategie ochrany před negativními dopady povodní a erozními jevy přírodě blízkými opatřeními v České republice byly (ve spolupráci s SPÚ) byly shromážděny a zdigitalizovány všechny dostupné projekty KoPÚ. Na této činnosti se podíleli pracovníci Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka, v.v.i. a firem Sweco Hydroprojekt a.s., VRV a.s., Šindlar a WASTECH a.s.

SBĚR A ZPRACOVÁNÍ PLÁNU SPOLEČNÝCH ZAŘÍZENÍ

Byly shromážděny a zpracovány projekty KoPÚ celkem pro 2 134 katastrálních území. Pouze zlomek projektů byla k dispozici v podobě geografických dat (formát ESRI – shp). Primární podklady byly nejčastěji ve formátech *.dgn (Microstation), *.dwg (CAD systémy), *.pdf, nebo pouze v papírové podobě. Papírové podklady byly digitalizovány na místě pomocí fotoaparátů.

Při následném převodu podkladů do podoby geografických dat byly jednotlivé mapy a plány georeferencovány a jednotlivá opatření PSZ vektorizována.

Opatření byla rozdělena do čtyř základních tříd:

- opatření ke zpřístupnění pozemků,
- opatření k ochraně zemědělského půdního fondu,
- vodohospodářská opatření,
- opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí.

Výčet jednotlivých opatření pro konkrétní třídu uvádí tabulka 1.

Tab. 1 Rozdělení opatření PSZ do jednotlivých tříd

Třída	Opatření
zpřístupnění pozemků	polní cesta hlavní
	polní cesta vedlejší
	polní cesta doplňková
ochrana zemědělského půdního fondu	větrolam
	průleh
	mez (zatravnění - TTP)
	příkop
	hrázka
	zasakovací pás
	asanace soustředěného povrchového odtoku
	terasování
vodohospodářská opatření	mokřad
	retenční nádrž
	vodní nádrž
	občasná vodočesť
	vodní tok
	zatrubněný vodní tok
	odvodněné plochy
ochrana a tvorba životního prostředí	interakční prvek
	krajinná zeleň
	biocentrum
	biokoridor
	revitalizace, rekultivace

U každého opatření byl dále v atributové tabulce zaznamenáván jeho stav (navržené/existující opatření) a číslo katastrálního území (dále jen „kú“).

Při lokalizaci jednotlivých prvků PSZ byl v maximální míře brán zřetel na digitální katastrální mapu (dále jen „DKM“), kdy se vycházelo z předpokladu, že minimálně ochranná technická opatření by měla být parcelně vymezena, organizační opatření (změna osevních postupů apod.) vektorizována nebyla. U opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí bylo přihlíženo k DKM, ale v případě, že rozsah existujícího nebo navrženého prvku neodpovídal tvarově žádné z parcel v daném místě, byl zakreslen rozsah prvku podle mapy PSZ.

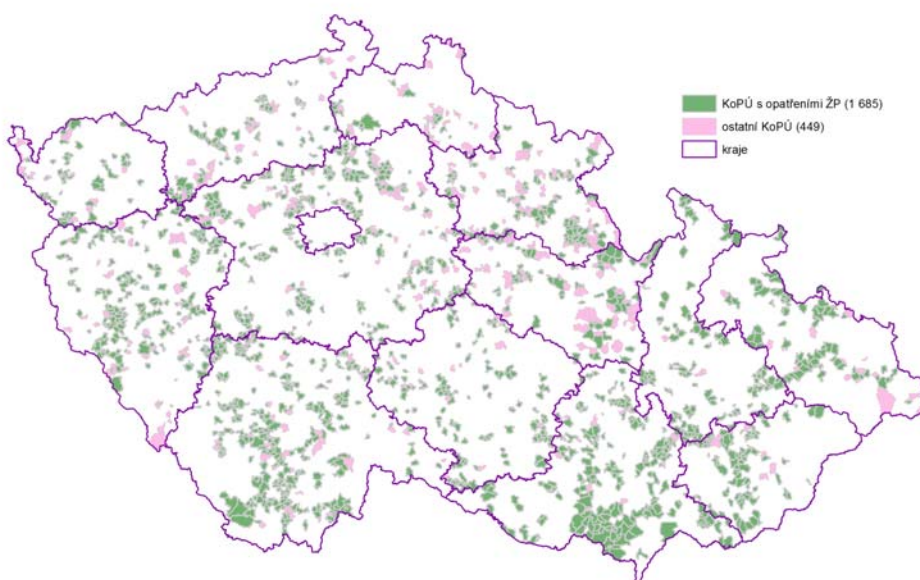
Tam, kde nebyla DKM, zejména u projektů ukončených v roce 2014, kde ještě neproběhl záznam nového uspořádání pozemků dle návrhu pozemkových úprav, byly jednotlivé prvky zakresleny dle mapy PSZ (mapa s označením G5 dle Technického standardu dokumentace plánu společných zařízení – MZe, 2015).

V některých případech se mohou prvky PSZ překrývat – např. navržená retenční nádrž může být zároveň i biocentrem apod. V takových případech mají v označení přednost opatření na ochranu zemědělského půdního fondu a vodohospodářská opatření. Prvek byl zařazen do jedné z těchto dvou tříd a skutečnost, že se zároveň jedná o prvek ÚSES, byl uveden v atributové tabulce. Liniové prvky podél polních cest, jako například liniová zeleň, nebo cestní příkop, které nemají své parcelní vymezení, byly zapsány do popisu v atributové tabulce k dané cestě.

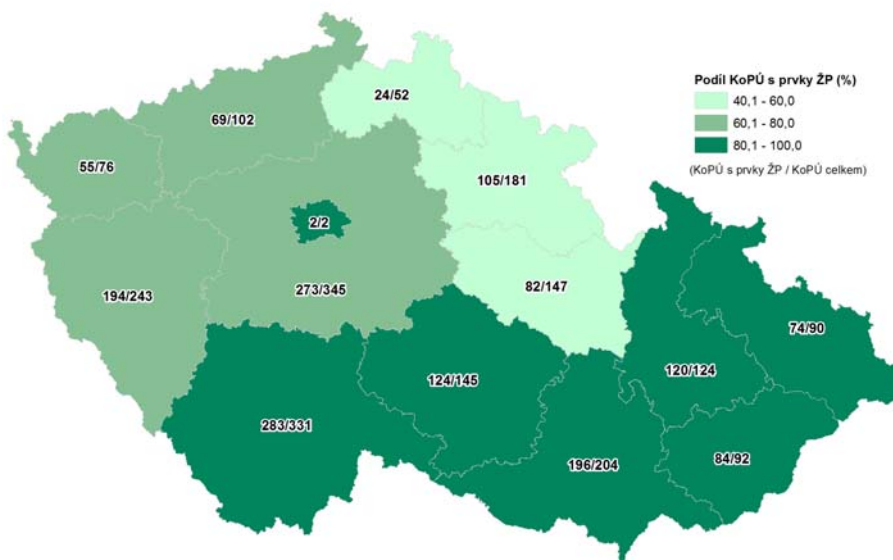
PRVKY ÚSES V PROJEKTECH KOMPLEXNÍCH POZEMKOVÝCH ÚPRAV V ČR

V projektech KoPÚ pro celkem 2 134 katastrálních území byla ve více jak 75% případů zastoupena opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí (celkem 1 685 – obr. 1).

V krajích jsou nejvíce zastoupeny projekty KoPÚ s opatřeními k ochraně a tvorbě životního prostředí ve východní a jižní části republiky (Morava, Slezsko, Vysočina a jižní Čechy – více jak 80 %). Nejnižší zastoupení pak mají ve východních Čechách a v Libereckém kraji (tab. 2, obr. 2).

Obr. 1 Komplexní pozemkové úpravy (podle katastrálních území) s navrhovanými opatřeními k ochraně a tvorbě životního prostředí

Obr. 2 Zastoupení opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí v projektech komplexních pozemkových úprav (KoPÚ) – v absolutních číslech i poměrném vyjádření

Tab. 2 Zastoupení jednotlivých tříd opatření v projektech KoPÚ pro katastrální území podle krajů (OŽP - ochrana a tvorba životního prostředí, PEO - ochrana zemědělského půdního fondu, Cesty - opatření ke zpřístupnění pozemků, VH - vodohospodářská opatření)

Kraj	Počet katastrálních území (KoPÚ)					
	Celkem	z toho třída opatření				
		OŽP	OŽP (%)	PEO	Cesty	VH
Jihočeský kraj	331	283	85,5	222	308	207
Jihomoravský kraj	204	196	96,1	148	202	140
Karlovarský kraj	76	55	72,4	10	62	34
Kraj Vysočina	145	124	85,5	99	137	88
Královéhradecký kraj	181	105	58,0	37	109	70
Liberecký kraj	52	24	46,2	18	35	6
Moravskoslezský kraj	90	74	82,2	61	85	58
Olomoucký kraj	124	120	96,8	92	122	101
Pardubický kraj	147	82	55,8	40	84	60
Plzeňský kraj	243	194	79,8	163	222	137
Středočeský kraj	345	273	79,1	158	298	112
Ústecký kraj	102	69	67,6	30	81	22
Zlínský kraj	92	84	91,3	81	89	71
Hlavní město Praha	2	2	100,0	1	2	1

Prvky ÚSES (interakční prvek, biocentrum, biokoridor) jsou obsaženy v celkem 1 593 projektech. Nejvíce jsou zastoupeny biokoridory (1 452 projektů KoPÚ), následují biocentra (1 233 projektů KoPÚ) a interakční prvky (1 082 projektů KoPÚ – tab. 3).

Tab. 3 Zastoupení jednotlivých opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí v projektech KoPÚ pro katastrální území včetně

Opatření	Počet katastrálních území (KoPÚ)		
	Celkem	Stávající opatření	Navrhovaná opatření
interakční prvek	1 082	713	817
biocentrum	1 233	926	624
biokoridor	1 452	976	1 007
krajinná zeleň	560	260	422
revitalizace, rekultivace	64	5	56

MÍRA REALIZACE NAVRŽENÝCH OPATŘENÍ V RÁMCI PLÁNŮ SPOLEČNÝCH ZAŘÍZENÍ

Nejvyšší kontrolní úřad (dále jen „NKÚ“) provedl v období srpen 2015 až únor 2015 kontrolu s cílem prověřit hospodaření s peněžními prostředky určenými na úhradu nákladů pozemkových úprav z kapitoly státního rozpočtu Ministerstvo zemědělství, z Programu rozvoje venkova a dalších zdrojů (NKÚ, 2015). Kontrolovaným obdobím byly roky 2011 až 2013, v případě věcných souvislostí i období předchozí a navazující. V letech 2007 až 2014 bylo na pozemkové úpravy vynaloženo z více zdrojů celkem 13 055 mil. Kč.

V rámci KoPÚ byla od roku 1995 navržena opatření ke zpřístupnění pozemků na ploše 50 889 ha, protierozní opatření na ploše 9 173 ha, opatření ke zlepšení vodního režimu krajiny na ploše 3 424 ha a opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí na ploše 23 104 ha. Poměr navržených opatření a skutečně realizovaných opatření v rámci ČR je uveden v tabulce 4.

Tab. 4 Poměr navržených a realizovaných opatření v rámci ČR ke dni 12. 1. 2015

Třída opatření	Navrhovaná opatření (ha)	Realizovaná opatření (ha)	% realizace
Opatření ke zpřístupnění pozemků	50 889	5 448	10,7
Protierozní opatření (nezahrnuje organizační a agrotechnická opatření)	9 173	633	6,9
Vodohospodářská opatření	3 424	358	10,5
Opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí	23 104	1 090	4,7
Celkem	86 590	7 529	8,7

Zdroj: NKÚ, 2015

Jak je patrné z tabulky 4 podíl realizovaných opatření v jednotlivých třídách nepřesahuje 11 % výměry všech navržených. V případě opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí nebyla realizována opatření ani na 5 % navrhované výměry. V závěrech kontroly NKÚ (2015) bylo konstatováno, že v mnoha případech zůstává realizace schválených PSZ dlouhodobě pouze v teoretické rovině nebo dochází jen k jejich částečné realizaci, tj. provedení několika vybraných prioritních opatření. Neprovedení navržených opatření v celém rozsahu ohrožuje dosažení smyslu a cílů pozemkových úprav a rovněž znemožňuje vyhodnotit přínosy těchto opatření.

Předpoklady vytvořené zpracováním návrhů KoPÚ pro naplnění cílů v oblastech důsledné ochrany zemědělské půdy, zlepšení odtokových poměrů krajiny a minimalizace povodňových škod a stejně tak předpoklady k obnovení struktury krajiny a zvýšení celkové ekologické stability krajiny zůstaly ve velké míře nevyužity.

ZÁVĚR

Pozemkové úpravy jsou významným nástrojem, který může významně přispět k ochraně zemědělské půdy i životního prostředí jako takového. Jak ukazují statistiky, opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí jsou součástí plánů společných zařízení v rámci komplexních pozemkových úprav na více jak 75 % katastrálních území. Bohužel realizace navržených opatření představuje pouze zlomek dokončených projektů, kde ochrana a tvorba životního prostředí zaujímá poslední místo.

LITERATURA

NKÚ, 2015, *Informace z kontrolní akce NKÚ č. 14/40, Peněžní prostředky určené na úhradu nákladů pozemkových úprav* (<http://www.nku.cz/assets/media/informace-14-40.pdf>), 17 str.

MZe, 2012, *Technický standard dokumentace plánu společných zařízení v pozemkových úpravách*. MZe, SPÚ, Praha, 78 str.